

*17. 11. 1909. godine (Pazinska isprava) Pečata =
736.3 + pečatima (Galignana, Pićna, Barbana)
+ 322/226? 28:
Pazinska isprava
221-14? Fundatorem*

DANILO KLEN

221-14? Fundatorem

736.3

PAZINSKA ISPRAVA OD 22. NOVEMBRA 1409. GODINE

Pred sto trideset godina objavio je D. Eduard Melly u svojim priložima nauci pečata srednjega vijeka i pečate nekih gradova istarskog poluotoka.¹ U njegovoj knjizi publicirani su, pored opisa a negdje i likovnog prikaza pečata, i podaci o ispravama na kojima su ti pečati nađeni. U nekim slučajevima nalazimo i cjelovite tekstove tih isprava. Među onima koje je Melly odabrao za tu svoju publikaciju u bogatim bečkim arhivima nalazi se i isprava izdana u Pazinu 22. novembra 1409. godine. Od sedam pečata koji vise na toj ispravi Melly je opisao samo tri: pečat Gračišća (Galignana), uz koji je objavio i cijelu Pazinsku ispravu,² Pićna (Piñen),³ Barbana, sva tri, naravno, samo onoliko koliko je mogao razabrati. U Mellyjevo vrijeme mogao se pročitati cijeli tekst samo na pečatu Pićna, veći dio na pečatu Gračišća, dok je tekst na pečatu Barbana bio nečitljiv jer su već tada bili »detalji na pečatu nejasni«, »Detail unerkennbar«.⁴ Ostale pečate na Pazinskoj ispravi Melly nije opisao.

¹ D. Eduard Melly, Beitrage zur Siegelkunde des Mittelalters, Wien 1846, str. 113, 114 i sl.

² D. E. Melly, na str. 114 spom. djela ovako opisuje pečat Gračišća (tekst u prijevodu D. Klen): »+ SIGILLUM. CASTRI. G. Lijepo lapidarno pismo, gore i dolje prorezano. Kratki kvadrirani zid sa prorezanim zupcima kruništa, okrugla vrata, s obiju strana četvrtasti prozori s rešetkom na križ. — Okrugao. Veličina 2 cola (nešto više od 52 mm, op. Klen). Taj pečat na bezbojnom vosku visi na slijedećoj ispravi iz 1409. godine u Komorskom arhivu.«

³ Pečat Pićna opisao je D. E. Melly, na str. 117 spom. djela, ovako: »+ S. COMUNIS. D'PETENA. Lapidarno pismo između linija s biserastim ukrasom. Kratki, kvadrirani i nazubljeni poprečni zid sa zatvorenim vratima u sredini, s obiju strana uski prozor. Iznad vratiju visoka, četverougla kvadrirana kula s jednim uskim prozorom. S obiju strana kule po jedna zvijezda. U donjem odsječku ukras od lišća. — Okrugao. Veličina 1 col i 9 linija (tj. oko 50 mm, op. Klen). Taj pečat u zelenom vosku na neobojenoj voštanoj zdjelici visi na ispravi iz 1409. godine. No, pečat je stariji.«

⁴ Pečat Barbana Melly, na str. 113 spom. djela, opisuje ovako: »Lapidarno pismo sasvim uništeno. Desno crkvena zgrada bazilikalnog oblika; lijevo uzak

Činjenica da je Mellyjeva publikacija postala prava rijetkost, a u nas slabo poznata čak i povjesničarima, potakla me je, nakon pregleda samog izvornika Pazinske isprave, da pristupim njenom ponovnom objavljivanju. Navelo me na to i pogrešno Mellyjevo čitanje isprave na nekim mjestima. Konačno, važnost sadržaja tog dokumenta za poznavanje istarske prošlosti tolika je da ne smije ostati i dalje zanemarena.

I

Postojanje sedam visećih pečata na jednoj ispravi, od kojih šest na obojenom vosku položenih u zaštitne zdjelice od bijelog voska,⁵ već samim takvim vanjskim izgledom upozorava na veliku važnost sadržaja koju joj pridaju sami njeni izdavači. I doista, sadržaj opisuje dramatsko razrješenje tragične situacije nastale nakon ugušivanja jedne snažne seljačke bune. Suci i cijela pazinska općina priznaju, naime, da su se bezrazložno i protupravno pobunili protiv svojeg gospodara Rajnprehta Walseea i iz pazinske tvrđave istjerali njegova kapetana Seyfrieda Gallenberga. Zbog toga ih je Walsee kaznio i stavio u zatvor iz kojeg ih je, nakon ustrajnih molbi, pustio na slobodu. Oni tada obećavaju da se neće zbog toga osvećivati i zaklinju se da se neće nikada i ni u kojem slučaju više buniti. U dokaz toga izdaju tu ispravu, koju svojim pečatima pečate trojica svjedoka — o Walseeu ovisni feudanci — Sane Kršanski, Fritz Pramperger i Jurše Keczel,^{5a} te četiri Pazinu susjedne i prijateljske komune Gračišća, Pićna, Tinjana i Barbana. Na taj način potvrđena je točnost i istinitost pazinske izjave i zakletve. Kako se ističe u samoj ispravi, pazinska komuna nije stavila na ispravu svoga pečata jer ga ona nema.⁶

Nema sumnje da je ta isprava bila Walseeu vrlo važna i vrijedna, pa je stoga želio da od krivaca za bunu dobije posebnu pismenu obvezu providenu svim onim potrepštinama kojima su slične isprave bile sastavljene u nutarnjo-austrijskim pokrajinama kojima je on tada bio kapetan. Upravo zbog toga treba pečatima na Pazinskoj ispravi pridati osobitu važnost. To važi naročito za pečate četiriju istarskih komuna, pazinskih susjeda. Pečati tih malih komuna nalaze se na ispravi uz pečate trojice Walseevih predstavnika, plemića.⁷ Prema tome, kapetan nutarnjo-austrijskih pokrajina Walsee, priznaje tim pečatima jednaku vrijednost za svjedočenje istinitosti sadržaja.

---

toranj s vratima iznad zemlje; ispod izbočenih zubaca kruništa dva mala prozora. Detalji nerazgovjetni. — Okrugao, veličina 1 col i tri linije (tj. oko 35 mm, op. Klen). Taj pečat u zelenom vosku na zdjelici od nebojenog voska visi ispod isprave objavljene kod Gračišća.«

⁵ Samo je pečat Gračišća otisnut na bijelom vosku bez zaštitne zdjelice.

⁶ Pazinski komun se razvio neposredno uz kaštel, centar pazinske gospoštije. Zbog toga nije uspio razviti toliku samostalnost u svojem djelovanju kao komuni Gračišća, Tinjana i Barbana, pa vjerojatno stoga nema vlastitog pečata.

⁷ Pečati gradova pojavljuju se na važnijim ispravama, naročito u većim gradovima, vrlo rano, u XII—XIII stoljeću. Dosta iznenađujuće djeluje činjenica da su pečate upotrebljavali i mali istarski gradovi unutrašnje Istre. Pečati sva četiri grada na pazinskoj ispravi sigurno su u to vrijeme već u dužoj upotrebi, mada to Melly ističe samo za pićanski pečat. Vjerojatno je ta okolnost i potakla Mellyja da pečate tih malih komuna uvrsti u VI odjel svoje knjige u kojem su objavljeni pečati Gorice, Furlanije, Primorja, Dalmacije i Lombardije. Vrlo je vjerojatno da

Takav Walsseeov postupak odgovara, uostalom, gledištu koje zauzima nauka o pečatima kod ocjenjivanja značenja i vrijednosti pečata gradova na ispravama. Nauka o pečatima, koja se stala razvijati vrlo rano zbog svestrane upotrebe pečata, razlikovala je autentične pečate, »sigilla authentica«, i neautentične pečate, »sigilla non authentica«. Prvospomenuti su oni kojima zbog ugleda moraju svi vjerovati, a drugi su pečati privatnih osoba.⁸ Opću javnu vjeru, prema njemačkom pravu, uživali su samo pečati vladara, pape, crkvenih i svjetovnih visokodostojanstvenika, te kaptola i samostana. Pečati gradova, prema istom pravu, uživali su javnu vjeru samo ako su bili upotrijebljeni u vlastitim gradskim poslovima.⁹

M. Šufflay, dok je proučavao razvoj dalmatinske privatne isprave, osvrnuo se također i na vrlo ranu (od kraja XII st.) upotrebu pečata naših dalmatinskih gradskih komuna, Zadra, Dubrovnika, Trogira, Skradina. Prema Šufflayevu mišljenju, do upotrebe pečata od strane tih komuna došlo je zbog oponašanja upotrebe pečata od strane bizantskih vlasti, naročito poslije nestanka te vlasti u Dalmaciji. On nalazi da je jedan posebni gradski pečat imao naročitu ulogu u sudskom postupku.¹⁰ Šufflay zaključuje da pečat primorskih gradova nije bio pored postojeće notarijatske ovjere isprave ni u kojem slučaju bitna potrepština za pravnu dokaznu moć isprave. No, u slučaju da pečat grada bude upotrijebljen u vlastitim, pa i u tuđim poslovima — on tada ima dokaznu moć. To je gledište podsjećalo na razliku koju čini njemačko pravo među pečatima.¹¹ Prema Šufflayu, pečatna je isprava živjela u Dalmaciji poslije XIV st. samo još kod kaptola u Zadru, Ninu, Skradinu, Trogiru i Splitu, te u unutrašnjosti kod kaptola u Kninu i u pravnim poslovima hrvatskih rodova. Ova hrvatska isprava, nalazi Šufflay, stajala je pod posrednim njemačkim utjecajem, kao što je dalmatinska stajala pod direktnim talijanskim utjecajem.¹²

Šufflayevo tumačenje značenja pečata na ispravama i utjecaja njemačkog prava na ocjenjivanje tog značenja držim da se može primijeniti i kod promatranja i ocjenjivanja značenja upotrebe pečata gradova u Istri. No, dok je utjecaj njemačkog prava na razvoj i upotrebu pečata u Dalmaciji bio tek posredan, taj je utjecaj na upotrebu gradskih pečata u unutrašnjosti Istre, tj. gradova na području pazinske gospoštije, bio ne samo direktan nego i vrlo intenzivan. Područje te gospoštije stajalo je pod dugotrajnom vlašću najprije njemačkih a kasnije i austrijskih feudalaca koji su bez sumnje prenosili na svoje područje direktne utjecaje njemačkog prava, pa tako i one

---

je upotreba pečata od strane spomenutih komuna započela još u XIV stoljeću, po uzoru na veće gradove u Istri (Kopar). I Rijeka, upotrebljava pečat već u XIV stoljeću.

⁸ Marko Kostrenčić, *Fides publica*, Beograd 1930, str. 100; Harry Breslau, *Handbuch der Urkundelehre für Deutschland und Italien*, Erster Band, Leipzig 1922, str. 721.

⁹ H. Breslau, spom. djelo, str. 722.

¹⁰ Dr Milan v. Šufflay, *Die dalmatinische Privaturkunde*, Sitzungsberichte der K. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-historische Klasse, Band CXLVII, Wien 1904, str. 87.

¹¹ M. Šufflay, spom. djelo, str. 90.

¹² M. Šufflay, spom. djelo, str. 91.

u pogledu upotrebe pečata.¹³ Gorički grofovi, stvaraoci pazinske gospoštije, upotrebljavali su već tijekom XIII st. kod sastavljanja značajnih isprava svoj pečat. Zbog takva nesumnjiva utjecaja na upotrebu pečata u Istri ukazuje se kao potrebno saznati kako je gledište u Austriji zauzimala nauka o pečetima što su ih upotrebljavali gradovi. Poslužit ćemo se pri tome gledištima što ih je razradio R. Mell proučavajući razvoj štajerske isprave. Njegova nam se gledišta čine najbolje razrađenima, a svojim sadržajem i prilikama na koje se odnose najbliža onodobnom stanju na području pazinske gospoštije.

Kao što je u nas Šufflay proučavao razvoj privatne isprave u Dalmaciji, tako je i Richard Mell proučavao privatnu ispravu na području Štajerske.¹⁴ On je na kraju svojeg razmatranja došao do zaključka da su gradovi uveli upotrebu gradskog pečata tek kada su potkraj XII st. postepeno »došli u posjed« gradskog vijeća kojemu je na čelu stajao načelnik grada. Po Mellu je tek tada grad postao u pravom smislu gradom. Od tog vremena dalje isprave što ih izdaje grad postaju posebna kategorija javne isprave i prestaju biti privatnim ispravama.¹⁵ Od tog časa, dakle, isprave što ih izdaje grad i pečati svojim pečatom uživaju javnu vjeru i u poslovima koji ne spadaju u djelokrug grada. Prema tome je upotreba pečata od strane gradova ovisna o postizanju izvjesne samostalnosti u djelovanju grada. Prema Mellu je, dakle, pečat vanjski znak postanka grada kao javne korporacije, grada u današnjem pravnom smislu.¹⁶

Nakon ovog kratkog izlaganja nameće se pitanje da li su Pićan, Gračišće, Tinjan i Barban na prijelazu iz XIV u XV st. dosegli takav stupanj razvoja vlastite samouprave koji bi opravdavao njihovo uvrštavanje među istarske gradove, makar i one manje kakvi su bili Labin i Buzet, za koje ne znamo da li su upotrebljavali svoje gradske pečate, ali znamo da su imali svoja gradska vijeća i svoje pedestate, odnosno suce. Odgovor na to pitanje moguć je ako ukratko razmotrimo prilike u kojima su se ti gradići u to vrijeme nalazili i razvijali.

Samouprava koju su ostvarili istarski obalni gradovi tijekom XII i XIII st. izvršila je vrlo snažan utjecaj i na gradove Labin i Buzet, koji su se u XIV st. nalazili u sličnim političkim uvjetima kao ranije obalni gradovi. Taj utjecaj očitovao se najprije u Labinu, koji je 1341. god. kodificirao svoj statut, a zatim, negdje u isto vrijeme po mojem mišljenju, i Buzet.¹⁷ Oba grada bila su nesigurnim i nestalnim prilikama na području koje je stajalo pod akvilejskim patrijarsima i njihovim zastupnicima upravo prisiljena da se sami

---

¹³ Tako je i u Pazinsku ispravu pod utjecajem germanskog prava ušlo i zaklinjanje o odricanju osвете zbog izdržanog zatvora.

¹⁴ Richard Mell, *Beiträge zur Geschichte der steirischen Privaturkunde, u Forschungen zur Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark, VIII Band, 1 Heft, Graz und Wien 1911.*

¹⁵ R. Mell, *spom. djelo*, str. 15.

¹⁶ R. Mell, *spom. djelo*, str. 94.

¹⁷ Već sam na drugom mjestu (vidi, *Uvjeti i razvoj odnosa između pučana i građana u mletačkoj Istri*, sv. 10 *Radova Instituta za povijest hrvatskog naroda*) ukazao na to da je Buzet imao svoju statutarnu zbirku prije statuta iz 1435. godine, koji mu je potvrdila Venecija, i da je taj raniji statut bio već tada vrlo star.

brinu o svojim poslovima i svojoj sigurnosti, što je na kraju moralo rezultirati i postizanjem cjelovite samouprave. Takav raniji razvoj u obalnim istarskim gradovima a zatim i u gradićima pod patrijarsima morao je utjecati i na raspoloženje u Pićnu, Gračišću i onim gradićima na području pazinskog feuda koji su svojim unutrašnjim razvitkom ekonomskih snaga bili sličniji ovim posljednje spomenutim pod patrijarsima.

U izvorima XIV i XV st. među jačim komunima na području pazinskog feuda spominju se Gračišće, Tinjan, Barban i biskupski grad Pićan. Pokazuje to i činjenica što su ta mjesta obzidana snažnim obrambenim zidovima. Mada je obziđivanje pomagalo i feudalna uprava zbog vlastitih interesa, ipak je najveći dio tereta takve gradnje zidova padao na samo mjesto koje se obzidavalo. Za to su bila potrebna znatna ekonomska sredstva općine, organizacija njihova prikupljanja, nadzor nad trošenjem i upravljanje cijelim pothvatom. Takvi naponi nadilazili su moći većine ostalih seoskih komuna. Zbog gradskih bedema izvori, pisani na latinskom jeziku, pridaju komunima koji ih imaju poseban naziv. Zato se Barban već 1330. god. naziva »terra«, a Tinjan 1344. god. »terra murata«.¹⁸ Samo nešto ranije nazvana je i Rijeka istim nazivom.¹⁹ Suvremenici su vjerojatno imali razloga da takvim mjestima dadu poseban naziv koji ih je odvajao od ostalih običnih seoskih komuna.

Političke, ekonomske i opće životne prilike na području pazinskog feuda nisu bile bitno različite od onih na području Istre koje je stajalo pod patrijarsima. I ovdje su se vrlo često mijenjali upravitelji feuda jer su se mijenjali i feudalni ovlaštenici.²⁰ Sve te promjene, a naročito one u osobi neposrednog upravitelja koji je zasjedao u Pazinu morale su izazvati promjene u postupanju s podanicima, sa selima i gradićima. Postupanje nekih bilo je blaže i pridržavalo se ustaljenih zahtjeva, dok su drugi bili siloviti i nastojali skršiti stara prava, ukoliko ih je bilo, a od podanika oduzeti što više za korist feudalca, a dakako i za sebe. I blaži i oštriji postupak navodio je naročito jače komune da iskoriste blagost ili da se usprotive presizanjima. I jedno i drugo dovodilo je do jačanja tendencija prema samoupravljanju u komunima. U tome su, dakako, bili uspješniji od centra feudalne uprave udaljeniji komuni, komuni koji su bili ekonomski snažniji, bolji i jedinstveniji u svojem unutrašnjem samoupravljanju, zaštićeni svojim gradskim zidovima. To posvjedočuje i Pazinska isprava.

Pazin u vrijeme ugušivanja bune 1409. god. nema svojeg gradskog pečata. Vrlo je vjerojatno upotreba vlastitog pečata pod strogom upravom pazinskog

---

¹⁸ Vidi Petar Kandler, C. D. I, 21. august 1344: »...muri et fortilitiae dictae terrae...«; C. D. I, 16. augusta 1330: »...in terra de Barbana«. Zidom su bili opasani i utvrđeni i drugi neki komuni na području pazinske gospoštije, kao npr. Lovran i Brseč. Zasad nema potvrde u izvorima da su se i ti komuni služili gradskim pečatom.

¹⁹ Rijeka se služi svojim pečatom već 1394. godine. Na ispravi od 2. februara 1394, kojom prior Ivan i augustinski samostan u Rijeci te suci Marko i Jakov sa starcima vijeća potvrđuju da su od Ane, udove pok. Hugona Devinjskog, primili jedan srebrni križ sa monstrancem kao legat pok. H. Devinjskog — nalaze se pečati: priorata, grada te Hansleina vod Oberburga, burggrofa u Premu. Isprava u Komorskom arhivu Beča, M. 147.

²⁰ Vidi, Camillo de Franceschi, Storia documentata della contea di Pisino, Venezia 1964, str. 43 i sl.

feuda bila dozvoljena gradićima bilo izrijekom bilo prešutno. Očito je da Pićan, Gračišće i Barban te Tinjan svoj gradski pečat upotrebljavaju sa znanjem i dozvolom feudalca koji ih na taj način juridički izjednačuje s pečatom onih o njemu ovisnih feudalaca iz Raške doline.²¹

Iz toga se daje zaključiti da su spomenuti komuni postigli nešto što nije uspjelo Pazinu. Pazin u to vrijeme nije bio ni zidovima opasan kao što su bila spomenuta četiri komuna. Koliko su pak bili ti komuni svjesni značenja svojih gradskih zidova, potvrđuje činjenica da su na sva tri pečata gradova, na kojima se može još danas razabrati amblem, prikazani zidovi i kule tih gradova. Time su ti komuni željeli i na taj način upozoriti na izdvajanje od ostale okoline kao dokaz neke gradske samouprave i samostalnosti. Gradske bedeme i kule isticali su na svojim pečatima XIV st. i veći gradovi, kao na primjer Zagreb, Ljubljana, Maribor i drugi, sigurno ne bez razloga i neke simbolike.²²

Posvemašnje pomanjkanje izvora koji bi se svojim sadržajem odnosili na te komune ne dopušta dublje istraživanje i utvrđivanje njihovih mogućih gradskih karakteristika.²³ Izvršeno ispitivanje i razlaganje pokazalo je da su se Pićan, Gračišće, Tinjan i Barban izdigli, doduše, iznad okolnih seoskih općina, ali da nisu dostigli onaj stupanj samouprave što su ga postigli Labin i Buzet. Njihovo uzdizanje iznad običnih seoskih općina potvrđuje upotreba vlastitog gradskog pečata i dokazuje postojanje snaga koje su težile k samoupravi, ali im to nisu dopuštale nepovoljne prilike.²⁴ Nedaće kroz koje je prolazila Istra u XV, XVI pa i u XVII st. ograničile su u znatnoj mjeri samoupravu i onim komunama koje su je postigle na mletačkom dijelu Istre, dok je razvoj u pravcu potpune gradske samouprave na području pazinskog feuda ne samo prekinut već i posve bačen u zaborav. Zaboravljeno je postojanje vlastitih gradskih pečata, a raniji gradići Pićan, Gračišće, Tinjan i Barban u znatnoj su mjeri opustjeli i vratili se u stanje običnih malih seoskih općina.

II

1. Mada je Pazinska isprava od 22. novembra 1409, kako smo već istakli, bila objavljena 1846. god., ipak su se njenim sadržajem stali koristiti povjesničari tek u XX stoljeću. Čak ni Petar Kandler, koji je održavao veze s

---

²¹ G. de Vergottini apodiktički tvrdi da u goričkoj Istri snažna uprava vođena po sistemu malih njemačkih vladara nije dozvoljavala ni sjenku autonomije (Lineamenti storici della costituzione politica dell'Istria durante il Medio evo, II, Roma 1925, str. 46). Tome se očito protivio netom izneseno.

²² M. Kos držim da je i suviše oštro otklonio značenje bedema oko naselejenih mjesta (Zgodovina Slovencev, Ljubljana 1955, str. 213 i 235).

²³ Ne samo karakteristika što ih Mell postavlja kao uvjet za upotrebu gradskog pečata već i onih koje za potpunu gradsku samoupravu traže M. Kos, tj. postojanje velikog i malog gradskog vijeća (M. Kos, spom. djelo, str. 235), ili B. Grafenauer, tj. slobodu osoba građana, gradskih stanovnika i posebno gradsko pravo (Zgodovina slovenskega naroda II, Ljubljana 1965, str. 220).

²⁴ U članku »Il comune slavo nell'Istria superiore« P. Kandler je netočno i nenaučno raspravljao o slavenskoj seoskoj općini u gornjoj Istri. Od tih općina Kandler je razlikovao »il comune borghese slavo della Contea d'Istria«, mada to nije i točno dokumentirao. P. Kandler, spom. članak u L'Istria, god. VI, broj 6) 1851, str. 25 i sl.

Bečom i pratio suvremene povijesne publikacije, nije zamijetio Mellyjevu knjigu. Samo tako možemo protumačiti njegov propust da objavi tu ispravu koja je po svojem sadržaju daleko važnija od mnogih drugih objavljenih u njegovu Istarskom diplomatskom kodeksu.

Po svemu se čini da se sadržajem Pazinske isprave prvi od povjesničara koristio Max Doblinger 1906. god. prilikom obrađivanja povijesti »Walseeovske gospode«. On je ukratko ispričao sadržaj te isprave i stavio s time u vezu neku prijetnju akvilejskog patrijarha upućenu navodno svakome koji bi se protivio pazinskom kapetanu. Doblinger je toj vijesti o buni dodao objašnjenje da su buna u Pazinu vjerojatno ugušili oni češki plaćenici koji su kasnije, 1410. godine, preuzeli službu protiv Walseeovih neprijatelja u Štajerskoj i s time u vezi primali plaću.²⁵ O razlozima pazinske pobune Doblinger nije ništa spomenuo.

O pazinskoj buni god. 1409, koju te godine na neki način zapravo okončava Pazinska isprava, nema drugih podataka u izvorima koji bi se na nju direktno odnosili. Ostali izvori tog vremena ne protive se Doblingerovu mišljenju o ulozi koju on daje češkim plaćenicima. Međutim, Doblingerovo izlaganje da se i akvilejski patrijarh umiješao u zbivanja oko bune nema oslonca u suvremenim izvorima. Na takvo zaključivanje navelo je Doblingerovo pismo što ga je napisao akvilejski patrijarh Antun Panciera pazinskom kapetanu, vjerojatno 1410. godine. Iz prijepisa tog nedatiranog pisma doznajemo da se pazinski kapetan pritužio patrijarhu da su mu patrijarhovi podanici u Istri namijeli neke nepravde. Patrijarh javlja kapetanu da je naredio svom zastupniku u Istri, »marchionu Christophoru de Cucanea«, da spriječi podanike u pravljenju nepravdi; najavljuje također da će poslati poštenog čovjeka, »probum virum«, da vidi u čemu se sastoje te »diferencije« i da ih ukloni.²⁶ Iz takvog sadržaja patrijarhova pisma proizlazi da patrijarh namjerava raščistiti pitanje nekih »diferencija« i kazniti svoje podanike ako čine u tom pogledu neke izgrede. Termin »diferencije«, pak, upotrebljavao se u Istri za označavanje onih dijelova teritorija na kojima se nije dala sa sigurnošću utvrditi pripadnost, odnosno utvrditi međa među feudalnim posjedima. Kod odlučivanja o tom zemljištu, zbog nemogućnosti postizanja sporazuma, obično se dogovaralo zajedničko korištenje od strane susjednih sela. Prema tome, spomenuto patrijarhovo pismo nema nikakve veze s pazinskom bunom 1409. godine.

Doblingerovo pisanje o pazinskoj buni 1409. god. našlo je odjeka tek nakon petnaest godina. Bernardo Benussi bio je prvi istarski povjesničar koji je prihvatio tu vijest.²⁷ On je u uvodu za tu vijest istaknuo da je pazinska grofovija od 1380. do 1766. god. 22 puta promijenila gospodara i da je svaki novi gospodar, preuzimajući je u posjed, najavljuvao svoj nastup siromašnim seljacima otežavanjem tereta isjerujući neumoljivo sva podavanja propisana urbarima. Zbog toga je dolazilo do čestih buna. Jedna od tih bila je i buna 1409. godine. Prenoseći dalje Doblingerovu vijest o buni, Benussi

---

²⁵ Max Doblinger, Die Herren von Walsee, Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte. Archiv für österreichische Geschichte, sv. 55, str. 405.

²⁶ P. Kandler, C. D. I, ad a. 1410—1911.

²⁷ Bernardo Benussi, L'Istria nei suoi due millenni di storia, Trst 1924, str. 289.

je iznio svoje mišljenje da je Rajnpreht Walsee zatražio od Pazinaca da se zakletvom obvežu da se neće osvećivati zbog izdržanog zatvora jer je vjerovao da i u pazinskoj grofoviji važi germansko pravo o osveti, faidi. I Benussi navodi da je pazinska buna ugušena pomoću čeških plaćenika. Time odaje da se za vijest o pazinskoj pobuni 1409. god. služio upravo Doblingerovim pisanjem, mada nije naveo odakle je crpio podatke o tome. Ipak Benussi nije slijepo prihvatio i Doblingerovu misao o sudjelovanju akvilejskog patrijarha u stišavanju bune, koja se oslanjala na krivu interpretaciju ranije spomenutog patrijarhova pisma pazinskom kapetanu.

Vijest o pazinskoj buni 1409. god. preuzeo je prvi u našu povijesnu literaturu, kako se čini, Matko Rojnić prilikom suradnje u izradi povijesti jugoslavenskih naroda. Tu Rojnić navodi da je »Pazinska grofovija bila ... za Habsburgovce samo izvor prihoda, pa da su je oni od 1380. g. davali u zalog kapetanima, a kasnije prodavali pojedinim porodicama. Prilike su bile tako teške, da je 1409 buknuła buna u Pazinu, koja je u krvi ugušena«. ²⁸ Drugi put je M. Rojnić pazinsku bunu u 1409. god. spomenuo u Jugoslavenskoj enciklopediji obrađujući povijest Istre. ²⁹ Kratka vijest o buni ovdje glasi: »Tereti podložništva prema neposrednom feudalnom gospodaru (plaćanje poreza, razna podavanja, tlaka, lične usluge) bili su toliko da su se kmetovi pazinske grofovije 1409. digli bunu«. Razlozi koje je M. Rojnić naveo za podizanje bune u jednom i drugom tekstu odaju da je vijest o buni preuzeo od B. Benussija. To potvrđuje i činjenica što M. Rojnić u izvorima za svoje pisanje ne navodi ni Doblintera ni Mellyja. U Povijesti jugoslavenskih naroda M. Rojnić je nešto slobodnije opisao bunu navodeći da je *ugušena u krvi*. Iako je vrlo vjerojatno prilikom ugušivanja bune potekla i krv pobunjenika, taj podatak on nije našao u Benussija, a nije ga bilo ni u Doblintera, kojeg, uostalom, M. Rojnić nije u svome radu ni upotrijebio.

Pišući Dokumentiranu povijest pazinske grofovije Camillo de Franceschi također spominje pazinsku bunu u 1409. godini. On konačno prvi navodi odakle je uzeo vijest o toj buni. No, ni on nije pošao dalje od Doblintera. ³⁰ C. de Franceschi na svoj način tumači razloge bune: »Slabo poštivanje fiskalnih propisa (tj. urbara, opaska D. Klen) i općinskih običaja od strane Rajnprehta II i njegovih funkcionara, naročito u pogledu izbora sudaca i župnika, izazivalo je potmulo nezadovoljstvo iz kojega je 1409. godine buknuła otvorena pobuna«. U ostalom dijelu C. de Franceschi prenosi gotovo u potpunosti vijest o buni prema Doblinteru. On preuzima i Doblingerovu tvrdnju da je akvilejski patrijarh intervenirao u korist Walseea, pa dodaje sa svoje strane da je to patrijarh učinio iz zahvalnosti za pomoć što mu ju je Walsee pružio prilikom njegova izbora za patrijarha. De Franceschi dodaje još i to da su akvilejski podanici sudjelovali u neprijateljstvima protiv Walseea za što vidi potvrdu u spomenutom pismu patrijarha pazinskom kapetanu. ³¹

Svi spomenuti povjesničari preuzeli su, prema tome, vijest o pazinskoj buni 1409. god. posredno ili neposredno od Doblintera, dopunjavajući je predmnijevanim razlozima i raznim dodacima, a nijedan od tih autora nije potražio Mellyjevu publikaciju. Vjerojatno je to bilo otežano Doblingerovim

²⁸ Matko Rojnić, u Historiji naroda Jugoslavije I, Zagreb 1953, str. 777.

²⁹ Isti, u Jugoslavenskoj enciklopediji, u natuknici »Istra«, sv. 4, str. 391.

³⁰ Camillo de Franceschi, spomenuto djelo, str. 46 i bilj. 6.

³¹ Vidi o tome što je rečeno naprijed kod spominjanja djela M. Doblintera.

pogrešnim citiranjem Mellyja, ali i zato što je Mellyjeva publikacija bila doista vrlo rijetka.

2. Čini se da je pazinska buna iz 1409. god. u navedenim povijesnim prikazima i suviše mršavo obrađena, netko ju je čak stavio kao primjer sličnih buna tog vremena, mada je te druge bune ostavio nekonkretizirane.³² Ipak je ta pobuna zaslužila mnogo veću pažnju historičara. Mada nam, naime, nedostaju dotovo svi podaci o neposrednom tijeku zbivanja u njoj i prije nje — ipak isprava koju ovdje objavljujem posve jasno dokazuje da je svojom žestinom postigla nešto što se u kasnijim bunama XVI st. više nije ponovilo. Nama nepoznatim načinom i sredstvima buntovnici su uspjeli da iz jake pazinske tvrđave istjeraju i kapetana i njegovu posadu. Taj siloviti akt nedvojbeno dokazuje da je buna bila ne samo vrlo žestoka već i dobro organizirana. Sigurno je moralo biti i žrtava, kako u prvom njenom dijelu do osvajanja tvrđave, tako i u kasnijem svladavanju pobune.

Čini se da je pazinska buna 1409. god. ostala dosad izvan konteksta svojeg vremena. Zbog toga je gotovo izolirano promatrana, pa se ukazivala kao neka iznenadna reakcija na neke akte izrabljivanja i vrijeđanja starih prava. Mada su takvi akti vjerojatno bili povod bune, ona je, čini nam se, mogla izbiti takvom snagom samo zbog toga što su se neki gradići-komuni, izazvani prilikama u drugoj polovini XIV i na početku XV stoljeća, toliko morali osamostaliti da su se osjećali sposobnim usprotiviti se i samim nosiocima feudalnog poretka.

Nije ovdje mjesto za šire izlaganje i detaljni prikaz tog razvitka prilika, što će uostalom iziskivati još i daljnje istraživanje i proučavanje — ali, valjda neće biti naodmet upozoriti na neke činjenice i okolnosti koje su navodile jače komune na samoupravne akte bez suglasnosti feudalaca kojima su pripadali. Time će nam pazinska buna iz 1409. god. postati bliža, a njena silina razumljivija.

Ratovi što ih je Venecija vodila s ugarskim kraljem za Dalmaciju do 1358. godine, a u to je vrijeme ona već najjači politički faktor u Istri, imali su bez sumnje odraza i na prilike u Istri. Dovoljno je spomenuti koparsku bunu protiv Venecije 1348. godine. Sukobi Goričkih s akvilejskim patrijaršima zbog Labina, kasnije s Pulom, Balama, Vodnjanom i Labinom zbog Barbana, morali su Goričke navesti da u tim sukobima iskoriste kao ratnike i svoje pripadnike u pazinskoj grofoviji.³³ Uzajamno oštećivanje u represalijama između Mlečana, akvilejskih patrijarha i Goričkih pogađalo je, dakako, direktno njihove podanike jer se vršilo pljačkanje i uništavanje njihove imovine. Takvi su akti postali uobičajenim postupkom u međusobnim odnosima za podmirivanje šteta učinjenih od protivne strane.³⁴ Nepostojanje jačih vojnih

---

³² B. Benussi, spom. djelo i mjesto.

³³ B. Benussi, spom. djelo, str. 233; C. de Franceschi, spom. djelo, str. 39.

³⁴ Tako je, na primjer, mletački senat 1344. god. naredio svojem kapetanu »pazematika« u Istri da izvrši pljačkanje (scorreria) »super comitatu comitis Alberti de Pisino«, dakle na području pazinske grofovije. Istom prilikom naručio je senat još i pljačkanje na području Schwartzenecka koji je pripadao Goričkima. Vidi, Giovanni de Vergottini, La costituzione provinciale dell'Istria nel tardo Medio evo, Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, XXXIX/1927, str. 36, bilj. 1. Vidi i pismo od 1393. god. upućeno patrijarhu akvilejskom, C. D. I, ad a. Datacija tog pisma je nesigurna.

snaga kod Goričkih i kod akvilejskih patrijarha sililo je njihove podanike da se sami brinu za samoobranu i da sami naknađuju pričinjene im štete. Takve prilike još su više otežale u drugoj polovini XIV i na početku XV stoljeća, naročito u toku i nakon ratova Venecije s Genovežanima. Mada su u tim ratovima više stradali primorski gradovi Istre, ipak nije bila pošteđena ni unutrašnjost.³⁵ Za Istru 1380. god. suvremene vijesti kažu da je »puna paleža i grabeža« (»piena d'incendi e di rapine...«³⁶ Narod, seljaci i mještani unutrašnje Istre morali su, ako su htjeli opstati, biti ne samo naoružani već i vješti u upotrebi oružja.

Takvo stanje, naravno, dovodi do samouvjerenja o vlastitoj snazi, koje je upravo razmjerno postignutim uspjesima u samoobrani. Sve teža je postajala situacija za akvilejske patrijarhe na njihovim istarskim posjedima. Njihovi zastupnici nisu mogli više svladavati otpor što su im ga pružali komuni Buzeta, Roča, Huma i drugih. Labin opetovano odriče poslušnost patrijarhu.³⁶ U to vrijeme pada i najteži udarac pazinskoj grofoviji i akvilejskim posjedima u Istri. Venecija se, naime, odgovarajućim aktima između 1394. i 1402. god. definitivno domogla rašporskog feuda i time zatvorila putove prema Trstu i Sloveniji, ostavivši samo uzak prolaz prema Rijeci.³⁷ To je još više otežalo prilike u srednjoj Istri. Spone koje su držale akvilejske posjede u posluhu njihovim upraviteljima sve su više slabile. To je došlo tako daleko da su se 1405. god. komuni Buzet, Roč, Hum, Sočerga, Nugla i Marčenigla javnim pismenim aktom udružili i zavjerili da će braniti i štititi svim sredstvima svoja prava protiv svih onih koji bi se usudili ne poštivati ih, pa bio to i akvilejski namjesnik markiz.³⁸

Nema sumnje da je utjecaj takvih zbivanja u neposrednom susjedstvu morao imati jakog odraza i na područje pazinske grofovije. U grofoviji je tijekom druge polovine XIV st. došlo, osim toga, do višekratne promjene feudalnih vlasnika, odnosno posjednika grofovije. Alberta IV Goričkog umrlog 1374. god. nasljeđuju u vlasništvu Pazina austrijski vojvode. U upravljanju grofovijom zastupaju ih njihove pristaše Devinjci, koji drže tzv. kvarnerski feud (Rijeku, Kastav, Veprinac i Mošćenice), najprije kao povjerenici a zatim kao založni vjerovnici. Njihovim izumiranjem (1399) svu njihovu imovinu nasljeđuju Walseeovci. Odnosi u pogledu založnog prava na pazinsku grofoviju između austrijskih vojvoda Leopolda i Ernesta s jedne strane i braće Rajnprehta i Fridriha Walseea s druge strane uređeni su formalno tek 1407. godine.³⁹ Vrlo je vjerojatno da su Walseeovci odmah iza toga preko svojih predstavnika u grofoviji, kapetana, stali zavoditi onakva načela upravljanja

³⁵ Tako se akvilejski patrijarh tuži 1366. god. da su »...u njegovim mjestima, gradovima i selima izvršena gotovo neizbrojiva pljačkanja i otimanja...« (»... suis locis, castris e villis derobationes et spolia quasi infinita commissa fuerunt...«). J. v. Zahn, Austro-friulana, Fontes rerum austriacarum XL Band, Wien 1877, str. 328—9. U kasnijem ratu 1380. god. Istra je bila preplavljena požarima i pljačkom. Vidi B. Benussi, spom. djelo, str. 240—241.

³⁶ Vidi, npr. C. D. I, ad d. 14. XII 1397.

³⁷ Danilo Kien, Prodaja Rašpora Veneciji 1402. godine, u Vjesniku Historijskog arhiva Rijeka i Pazin, sv. XVII/1972, str. 7—29.

³⁸ Vidi notarski akt od 12. januara 1405. godine u C. D. I.

³⁹ Točnije: 28. februara 1407. godine. Documenti relativi ai Duinati e ai Walsee (1346—1478). Riv Fiume, god. XV—XVI/1937—1938, str. 62—64.

podanicima kakva su oni primjenjivali na svojim imanjima po raznim stranama Austrije.

Izazvani nekim takvim dotad neuobičajenim postupanjem Walseeova kapetana Sayfrida von Gallenberga koje je bilo protivno njihovim starim pravicama, Pazinci — uvjereni u svoje pravo, u skladu s tadanjim istarskim prilikama vični oružju, poduprti u svom uvjerenju uzorima u neposrednom susjedstvu — oštro su reagirali. Zbog svega navedenog pazinska se buna ne može smatrati nekom izoliranom pojavom, već opravdanim i logičnim završetkom cijelog niza zbivanja i prilika koji su joj prethodili ne samo na području pazinske grofovije već na području cijele unutarnje Istre. Povod za samo izbijanje pobune mogao je biti bilo koji ili svi oni što ih navode ranije spomenuti pisci, no oni sami za sebe ne bi bili dovoljni da pokrenu takav snažni revolt kojem u kasnijim stoljećima nema premca.

Sudeći po sadržaju Pazinske isprave od 22. novembra 1409, u buni su sudjelovali samo Pazinci ili su oni bili glavni krivci. Čudno je, naime, da im »susjedni i prijateljski komuni« Tinjana, Gračišća, Pićna i Barbana nisu pomogli. Možda su im pomogli drugi komuni, kao npr. Lindar, Žminj i drugi, pa su bili na drugi način kažnjeni a ne samo zatvorom, no o tome možemo samo nagađati.

Stavljanje bune u istu godinu kada je izdana i Pazinska isprava, tj. u 1409. godinu, moglo bi biti i netočno. Vjerojatno je, naime, da je to postupaka upravitelja grofovije, koji su izazvali bunu, došlo odmah ili nedugo nakon uređenja založnog odnosa između austrijskih vojvoda i Walseeovaca 1407. godine. Takvo zaključivanje podupire činjenica, koja se razabire iz isprave, da su pazinski suci i ostali krivci ustrajno, dakle dugo, molili za milost da ih se pusti iz zatvora. Prema tome, buna je mogla izbiti između 1407. i 1409. godine.

III

1. Pazin, petak pred sv. Katarinom (22. novembar) 1409. godine. Suci i cijela pazinska općina objavljuju ovom ispravom da ih je Remprecht Walsee, njihov gospodar, pustio iz zatvora u kojem ih je držao zbog njihove krivice i kršenja zakletve. Obećaju i zaklinju se da se neće osvećivati zbog zatvora i da će biti vjerni. Tu izjavu potvrđuju prisutni Sane »von Corssan«, Fritz Prampenger i Jurse Chetzel te Pazinu prijateljske općine Gračišće, Pićan, Barban i Tinjan svojim pečatima.

Isprava je napisana na pergameni veličine 347 × 208 mm, pri dnu »plica«, na kojoj je pričvršćeno na pergamentskim trakama sedam voštanih pečata, šest u obojenom vosku u zaštitnim zdjelicama od bijelog voska. Pet pečata nešto bolje očuvanih. Isprava je napisana njemačkim jezikom, kancelarijskom goticom onog vremena. Pohranjena je u Komorskom arhivu u Beču pod oznakom M 160.

Literatura: Eduard Melly, Beiträge zur Siegelkunde des Mittelalters, Wien 1846, str. 114—115; tu je prvi put objavljena; Max Doblinger, Die Herren von Walsee, Archiv für österreichische Geschichte, B. 55, Wien 1906, str. 405—406; Camillo de Franceschi, Storia documentata della contea di Pisino, Venezia 1964, str. 46.

Tekst izvornika isprave:

Wir die Richter und die Sudichen vnd das gancz Comawn, reich und arm, jung und alt, zu Mitterburg vergehen vnd tun chund offenleich mit dem Prief allen lewten, gegenburtigen vnd chunftigen die den Prief sehent oder horent lesen, für vns all vnser eriben vnd nachomen, alls vns der edel wolgeporn herr her Remprecht von Walsee haubtman ob der Enns vnser genediger herr in venkchnuzz gehabt hat von solher merkchleicher Tat vnd schuld wegen dij wir wider Jn haben getan das wir muetwillikchleich freueleich mit gewalt vnd uider soleich aid vnd trew, alls wir dem egenannten vnserm herrn von Walssee dann geschworen vnd pflichtig gewesen sein, den Erbern Seyfriden von Gallenberg weilent seinen haubtman hie zu Mitterburg aus dem egenannten Kastel hie vnuerschuldet ausgetriben vnd ander sach. Dacz dann wider soleich aid vnd trew ist gewesen gehandelt haben darumb wir swerrer pezzrung veruallen vnd pflichtig wern gewesen. Vnd wann Nu der egenannte vnser genediger herr her Remprecht von Walssee durich vleizziger pet willen vnd von sundern genaden vns der egenannten venknuzz hat ledig gelazzen also haben wir für vns selv vnd alle vnser eriben vnd nachkomen dem egenannten vnserm genedigen herren hern Remprechten von Walssee gelobt vnd verhaizzen, geloben vnd verhaizzen Jm auch wissenleich mit chraft dicz priefs mit vnsern trewen an ains rechten geschworn Aides stat, daz wir all noch vnser eriben vnd nachkomen noch nyenmant von vnsern wegen zu dem egenannten vnserm genedigen herren hern Remprechten von Walssee vnd allen seinen Eriben vnd nachkomen vnd auch seinem haubtman wer dann hie an seiner stat ist vnd allen den seinen von der egenannten venkchnuzz wegen chain veintschaft nymermer tragen noch chainerlay scheden darumb zu zeihen, vil noch wenikch, mit recht noch on Recht, haimleich noch offenleich in chainerlay weis angeuer. Sunder wir wollen vnd sullen auch dem egenannten vnserm genedigen herren von Walssee, seinen Eriben vnd nachkomen vnd ainem yeden seinem haubtman hie an seiner stat, furbaz in allen sachen getrew, gehorsam vnd gewertig sein, Jrn frumen fuedern vnd Jrn schaden wennden an aller stat so wir Jmmer pest chunen vnd mugen vnd wellen vns auch furbaz vor solcher tat vnd vngehorsamkait heuten vnd der nynmermer tun Jn chainerlay weis. Wer auch da, got vor sey, daz wir der egenannten artikel ainen oder menigern alls denn da vor von vns stet geschriben ynndert vberfuren daz wissenleich wurd so sey wir dem selben vnserem genedigen herren hern Remprechten von Walssee seinen Eriben vnd nachkomen vnser leibs vnd alles vnser guets gar vnd genzleich veruallen an alle genad. Die mugen dann mit vnserm leib vnd guet handdeln wie Jn am aller pesten wolgeuellet des schullen wir dann Jn chainerlay weis widersprechen. Vnd schullen auch dawider chainer herschaft noch freyung nynndert genyssen. Vnd wer vns auch da wider hielt fuedret oder stewrez der tott daz wider recht wenn Si haben an aller stat Rechtnicz vns erlangt vnd behabt vnd wir gein Jn albeg genzleich verloren. Vnd der obgeschriebene Artikel all so von vns da vorstent geschriben stet zu haben vnd getrewleich zu volfüren haben wir ainen starkchen aidhincz Got vnd allen seinen heiligen geschworn. Vnd geben darczu dem egenannten vnserm genedigen herren hern Remprechten von Walssee seinen Eriben vnd nachkomen für vns all vnser eriben vnd nachkomen den prief zu einem warn sichtigen vrchund vnd ewigen gedechtnuzz besigelt mit der Erbern vnd wey-

sen Sane von Corssan friczen Pramperger Jursse Chetzel vnd mit vnser lieben frewnt vnd nachtpawrn des Comawn zu Galian, des Comawn zu Pydem, des Comawn zu Barban vnd des Comawn zu Tingnian aller anhangnn die Insigel dy wir darumb vleizzig gepeten haben Jn vnd Jrn Eriben onschaden wann wir obgenannte dy Zeit nicht Aigen Insigel gehabt haben darunder wir vns all vnuerschaidenlich mit sampt vnsern Eriben Jn ains gesworn aides weis verpinten alles daz war vnd stet zu haben alls oben an dem prief geschriben stet. Der geben ist zu Mitterburg an freytag vor Sannd Kathrein tag da man zalt von Christi gepurd virczehenhundert Jar vnd darnach Jn dem Newnten Jarr.

2. Prijevod:

Mi suci i sudije te cijeli komun u Pazinu, bogati i siromašni, mladi i stari, izjavljujemo i objavljujemo s ovim pismom svim sadašnjim i budućim ljudima koji ovo pismo gledaju ili slušaju čitati, za sebe i za sve naše nasljednike i potomke, da nas je naš plemeniti i blagorodni gospodar i gospodin Rajnpreht od Walseea, kapetan Gornje Austrije, naš milostivi gospodin držao u zatvoru zbog tako očiglednog djela i krivnje koje smo počinili protiv njega jer smo obijesno, svojevotjno, silom, protivno zakletvi i vjernosti, koju smo spomenutom našem gospodaru od Walseea zakletvom potvrdili i bili obavezni, istjerali časnog i nekrivog Seyfrida od Gallenberga, bivšeg njegova kapetana tu u Pazinu iz spomenutog ovdašnjeg kaštela, i ostale stvari. Zbog toga što smo tada postupili protiv te zakletve i vjernosti potpali smo i bili obavezni teškoj kazni.

Pošto nas je sada spomenuti naš milostivi gospodar, gospodin Rajnpreht od Walseea, za volju naših ustrajnih molbi i zbog svoje izvanredne milosti pustio na slobodu iz spomenutog zatvora, zato smo se mi za sebe i za sve naše nasljednike i potomke zavjerali i obrekli i još snagom ovog pisma i vjernošću obećali i obrekli spomenutom našem milostivom gospodaru gospodinu Rajnprehtu od Walseea, kao jednom pravom zakletvom, da nećemo nikada više niti mi svi niti naši nasljednici i potomci niti itko drugi zbog nas gojiti neprijateljstvo zbog spomenutog zatvora prema spomenutom našem milostivom gospodaru gospodinu Rajnprehtu od Walseea te svim njegovim nasljednicima i potomcima, a isto tako prema njegovu kapetanu koji je tada ovdje umjesto njega i prema svim njegovima, niti ćemo zbog toga činiti bilo kakvu štetu, veliku ili malu, s pravom ili nepravom, potajno ili javno, niti bilo kako smetati.

Naprotiv mi hoćemo i moramo biti također spomenutom našem milostivom gospodinu od Walseea, njegovim nasljednicima i potomcima te svakom njegovu kapetanu ovdje koji ga zastupa, zaista u svim stvarima vjerni, poslušni i uslužni, unapređivati njihovu korist, a štete od njih odvrćati na svakom mjestu kako najbolje znamo i možemo, također se hoćemo zaista čuvati od takvih djela i neposlušnosti i nikada ih više nećemo činiti ni na koji način.

Kad bi se, ne daj bog, dogodilo da mi bilo kako prestupimo spomenuti članak, jedan ili više njih kako pred nama stoje napisani i kada bi se to saznalo, tada neka pripadnemo tijelom i sa svom našom imovinom sasvim i posvema na milost istom našem milostivom gospodaru, gospodinu Rajnprehtu

od Walseea, njegovim nasljednicima i potomcima. Oni mogu tada postupati s našim tijelom i imovinom prema svojoj miloj volji čemu se mi ne smijemo tada nikako protiviti. Protivno tome ne smijemo nikada uživati slobodu na bilo kojoj gospoštiji. Onaj pak koji bi nas suprotno tome držao, hranio ili potpomagao, taj bi to činio protupravno pošto ste vi dobili pravo u svemu protiv nas, a mi protiv vas ga sasvim izgubili.

A da ćemo se mi gore spomenutog članka uvijek i u cijelosti kako pred nama stoji napisan pridržavati, vjerno ispunjavati — snažnom samo se zakletvom zakleli pred bogom i svim svetima. Uz to dajemo spomenutom našem milostivom gospodaru, gospodinu Rajnprehtu od Walseea, njegovim nasljednicima i potomcima ovo pismeno kao pravu i očiglednu ispravu i vječni spomen, zapečaćenu od časnog i mudrog Sana od Kršana, Frica Prampergera, Jurše Keczela te od naših dragih prijatelja i susjeda komuna u Gračišću, komuna u Pičnu, komuna u Barbanu i komuna u Tinjanu, svih sa visećim pečatima, za što smo ih usrdno molili. Pa pošto mi u gore spomenuto vrijeme nismo imali vlastitog pečata, to smo se umjesto toga i zbog toga njima i njihovim nasljednicima mi svi nerazlučno zajedno s našim nasljednicima ujedno zakletvom obvezali pridržavati se zaista svega kako stoji gore u pismu zapisano.

Dano je to u Pazinu u petak pred danom svete Katarine kada se brojilo od Kristova rođenja četrnaest stotina i devet godina potom.

3. *Što se razabire na pečatima Pična i Gračišća prema današnjem njihovom stanju očuvanosti:*

a) »+ (S. COMUNIS) D PETENA«

Riassunto

IL DOCUMENTO DI PISINO DEL 22 NOVEMBRE 1409

Essendo la pubblicazione del documento di Pisino del 22 Novembre 1409 rimasta insufficientemente notata, benché pubblicata più di 130 anni fa, e nuovamente a reprint-edizione della stessa opera di Melly (Graz 1972), l'autore la pubblica nuovamente con qualche piccola correzione nella lettura. La traduzione croata la rende più accessibile al lettore.

L'autore accentua l'importanza del documento per due motivi principali. Primo, che il documento con le sue caratteristiche formali, cioè con i sigilli delle città di Pedena, Galignana, Antignana e Barbana, conferma che già nel secolo XIV quei luoghi hanno raggiunto una certa indipendenza, autonomia ed individualità giuridica. Queste caratteristiche notevolmente li elevano al disopra di quello che finora si pensava nella letteratura storica. Da questo piedestallo caddero nei secoli XV e XVI a causa delle devastazioni belliche e delle malattie al livello di semplici villaggi. D'altra parte il contenuto del documento è la prova di un'insurrezione efficacissima, sebbene sfortunata, mossa dai sudditi della Contea di Pisino contro l'usurpi degli amministratori feudali della Contea stessa. L'autore dimostra che quell'insurrezione non era conseguenza di un atto solitario di disperati, ma il risultato degli contemporanei avvenimenti e circostanze istriane. In quelle situazioni i comuni istriani dell'interno dovevano agire autonomi non soltanto contro i nemici ma anche contro i propri feudatari. L'autore nella sua breve esposizione s'adopera di segnalare gli avvenimenti e motti i quali essenzialmente influivano in quella direzione.